

NATURALIZMUS AKO UNIVERZÁLNY FILOZOFICKÝ PROGRAM

4. – 5. máj 2023, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra filozofie a dejín filozofie, Bratislava

Medzinárodná konferencia s názvom *Naturalizmus ako univerzálny filozofický program* sa konala 4. – 5. mája 2023 na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, v rámci rovnomenného projektu APVV Katedry filozofie a dejín filozofie. Podujatie bolo vyvrcholením a zároveň sumarizáciou päťročnej práce na téme filozofického naturalizmu, ako vo svojom úvodnom príhovore pripomenul vedúci projektu Michal Chabada. Charakter záverečnej konferencie sa odrážal aj v jednotlivých prednáškach členov riešiteľského tímu a v následných diskusiách, v ktorých sa odkazovalo a nadväzovalo na výsledky predchádzajúcej práce.

Hlavnými rečníkmi konferencie boli pozvaní hostia z viacerých zahraničných univerzít: Philip Kitcher z Kolumbijskej univerzity v USA (prostredníctvom online pripojenia), Martin Hähnel z Univerzity Brémy a Winfried Löffler z Univerzity Innsbruck. Najväčšia pozornosť, a zaslúžene tiež najrozsiahlejšia diskusia, bola venovaná prednáške Philipa Kitchera. Ústrednou témou jeho príspevku bol problém pokroku v morálke a etike, ktorý riešil na pozadí svojej pragmatisticky orientovanej naturalistickej filozofie. P. Kitcher presvedčivo obhajoval a vysvetľoval možnosť pokroku nielen v sfére vedy, ale aj v morálnej oblasti, a to na základe rozlíšenia dvoch typov pokroku: teleologického a pragmatického, pričom ten druhý znamená nie približovanie sa k vopred jasne stanovenému vzdialenému cieľu, ale skôr prekonávanie problémov spojených s aktuálnou situáciou. V následnej diskusii P. Kitcher veľmi ochotne a podrobne odpovedal na viaceré doplňujúce otázky, vrátane zaujímavého objasnenia prepojenia medzi jeho skoršou prácou na poli filozofie matematiky a biologických vied a jeho súčasným príklonom k témam z morálnej a sociálnej filozofie.

Martin Hähnel vo svojej prednáške priniesol problémy takisto z praktickej filozofie, no tentokrát z pozície aristotelovského naturalizmu, ktorý obhajuje možnosť odvodiť niektoré normatívne výpovede z výpovedí o príslušných formách života, čo v konečnom dôsledku vedie k (pre mnohých kontroverznému) odvolávaniu sa na ľudskú prirodzenosť. M. Hähnel obhajoval tézu, že veda sama nie je schopná zodpovedať otázku ľudskej prirodzenosti, takže filozofii stále zostáva úloha nájsť (alebo aspoň

hľadať) jednotu rozumu a prírody, a to bez toho, žeby sme sa opäť vrátili ku kantovskému etickému formalizmu alebo k utilitarizmu.

Winfriedovi Löfflerovi sa podarilo zaujať svojím vystúpením, v ktorom kriticky reagoval na pozíciu (ontologického) naturalizmu tým, že sa usiloval dokázať, že naturalista stojí pred dilemou, že bude zastávať buď pozíciu, ktorá je preukázateľne nepravdivá alebo filozoficky nezaujímavá. Existencia pravdivých presvedčení, ktoré nie sú redukovateľné na vedecké, podľa Löfflera dokazuje, že reduktívny naturalizmus je nepravdivý, zatiaľ čo naturalizmus formulovaný liberálnejším spôsobom má tendenciu stať sa triviálnou pozíciou, a teda stráca svoju zaujímavosť.

Konferenciu svojimi vystúpeniami výrazne obohatili traja českí filozofi: Petr Dvořák (Ostravská univerzita), Petra Chudárková (Univerzita Hradec Králové) a Filip Tvrď (Univerzita Komenského). P. Dvořák vo svojej prednáške predstavil naturalistické riešenie problému individuácie z perspektívy ontického štrukturálneho realizmu Jamesa Ladymana. Petra Chudárková vo svojom vystúpení zdôrazňovala potrebu prepojenia etiky ako filozofickej disciplíny s empirickým vedeckým výskumom vo forme naturalizovanej etiky, a z tohto uhla pohľadu sa venovala aj problému morálneho pokroku. F. Tvrď sa zaoberal mimoriadne aktuálnym problémom „popierania vedy“ a predložil klasifikáciu typov epistemických deficitov na individuálnej aj spoločenskej úrovni, ktoré k takémuto popieračstvu vedú.

Príspevky ostatných účastníkov konferencie možno zhruba rozdeliť do štyroch tematických okruhov: (1.) vzťah medzi prírodou a ľudstvom, resp. prírodou a spoločnosťou, (2.) naturalizmus v (meta)etike a spoločenské a morálne konzekvencie prijatia naturalistického obrazu sveta, (3.) rôzne aspekty a pretrvávajúce vplyvy Quinovej koncepcie naturalizovanej epistemológie, (4.) reduktívny a nereduktívny naturalizmus a jeho aplikácia pri skúmaní vedomia.

Ivan Buraj predstavil Latourovu koncepciu „hybridizmu“ ako návrh riešenia problému vzťahu medzi prírodou a spoločnosťou, a obhajoval ju proti jej kritikom. Richard Šťáhel cez pojem antropocénu poukázal na nevyhnutné dôsledky a zmeny, ktoré nastanú v blízkej budúcnosti v základných princípoch politickej filozofie.

Adam Greif sa vo svojej prednáške pokúsil o vysvetlenie morálky ako zdieľanej identity, využívajúc predpoklad existencie rozšíreného Ja, ktoré je v princípe schopné identifikovať sa s akoukoľvek osobou či vecou. Michal Chabada vyložil koncepciu prirodzeného zákona Dunsca Scota a ukázal jej zaujímavosť v kontexte súčasnej metaetiky. Príspevok Eriky Lalíkovej bol venovaný významnému predstaviteľovi z dejín slovenskej filozofie, Svätoplukovi Štúrovi, a jeho kritike morálnych a spoločenských dôsledkov naturalistickej filozofie.

Mariana Szapuová identifikovala quinovské prvky v súčasnej feministickej epistemológii, zatiaľ čo Martin Nuhlíček skúmal quinovskú naturalizovanú epistemológiu

vo vzťahu k napätiu medzi jej deskriptívnymi a normatívnymi aspektmi. Emil Višňovský ponúkol vo svojom vystúpení historický prehľad rôznych podôb naturalizmu v americkej filozofii od druhej polovice 19. storočia až po súčasnosť, a zároveň obhajoval verziu neredukcionistického naturalizmu. Róbert Maco predstavil jeden možný naturalistický pohľad na vzťah medzi „prirodzeným svetom“ a vedeckým (fyzikálnym) obrazom sveta. Katarína Sklutová skúmala možnosti vysvetlenia fenomenálneho vedomia z pozície Frankishovho iluzionizmu ako jedného z naturalistických prístupov vo filozofii mysle.

Na záver už len dva stručné postrehy: V priebehu konferencie sa ukázali viaceré vopred nezamýšľané obsahové a tematické prieniky medzi niektorými príspevkami a bolo podnetné sledovať, ako rôzni rečníci pristupovali k spracovaniu rovnakej témy (napríklad téma morálneho pokroku, vzťahu medzi vedeckým obrazom sveta a *common sense*) z viac či menej odlišných východísk. A po druhé, potvrdilo sa, že pre živosť konferenčných debát je neoceniteľné, keď sú prítomní zástancovia aj diametrálne odlišných filozofických postojov – v tomto prípade išlo o rôzne typy naturalizmu a tiež o kontrast medzi rezolútnymi kritikmi naturalizmu, a rovnako odhodlanými podporovateľmi tohto „univerzálneho filozofického programu“.

Róbert Maco

Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-18-0178 *Naturalizmus ako univerzálny filozofický program*.
